

De stembus als doofpot

Luc Huysse

Het 'primaat van de politiek', reddingsboei van regeringen in ademnood, is terug van weggeweest (*DS*, 20-21 september). Marc Reynebeau ziet sporen daarvan in het Vlaams regeerakkoord, in de praktijk van Geert Bourgeois als minister tijdens Peeters II en in recente uitspraken van huidig regeringslid Philippe Muylers. De nieuwe coalitie, schrijft hij, '... wil niet laten afdingen op de regeringsmacht die ze kan opeisen met de electorale instemming die ze heeft verworven'. Want 'gezegd is gezegd, verkozen is verkozen'. Die rush naar flinkigheid is ook buiten Vlaanderen waar te nemen. Politieke overheden in heel Europa worstelen met een snel dalende stuurkracht. En dat tast het draagvlak aan waarop regimes overleven. In die zin is de zoektocht naar een herstelde dominantie van wie regeert een voor de hand liggende strategie. Zeker als, zoals in Vlaanderen, de Grote Verandering op het menu staat. Er zijn evenwel twee goede redenen om te voorspellen dat het gewenste resultaat zal uitblijven. Een: het is niet langer duidelijk waar het politiek primaat, het recht om een beleid op te leggen, momenteel gehuisvest is. Wettelijk zijn parlement en regering de enige dragers van dat kostelijke goed. Maar in de feiten is dat niet meer zo. Twee: Bourgeois en de zijnen vestigen hun vraag naar absolute voorrang op het mandaat dat de stembus hen op 25 mei heeft geschonken. Alleen, verkiezingen leveren vandaag veel minder legitimiteit op dan een halve eeuw geleden.

Politiek, een archipel van eilanden

De aanspraken die politici maken rusten op een verouderd bestuursmodel. Zij gaan er van uit dat de belangrijkste beleidsmaatregelen aan de top ontstaan en dan voor uitvoering naar beneden moeten gaan. In werkelijkheid, schreef een Nederlandse hoogleraar bestuurskunde vijftien jaar geleden al, bestaat de piramide als prototype van politieke besluitvorming niet meer. Veeleer gaat het nu om '...een archipel van allerlei eilandjes, van subsystemen, van sectoren die al dan niet toevallig verbindingen met elkaar aangaan.' (Paul Frissen, *De virtuele staat*). Dat betekent dat de ingrediënten van een politiek beleid nu vanuit diverse assemblagelijnen worden aangedragen. Enkele liggen op een verticale as. Ze lopen via de lokale, regionale, nationale en supranationale producenten van politieke beslissingen. Andere aanvoerlijnen vertrekken vanuit wat horizontaal bestuur heet: de partijhoofdkwartieren, de magistratuur, de verzelfstandigde agentschappen, de organisaties in het sociaal en economisch overleg, de vele adviesraden, de koepels van ngo's en actiegroepen, de media, de haute finance, de private partners in PPS-projecten, de bedrijven aan wie overheidstaken in onderaanneming zijn gegeven, de lobbyisten. Meteen rijst de vraag waar in die drukbevolkte zone – *multilevel governance* heet dat nu – de afweging van deelbelangen en de bindende formulering van beleid best gebeuren. Dat is dé uitdaging waar de democratie anno 2014 voor staat. Het is een fictie te menen dat regeringen en parlementen het alleenrecht nog met succes kunnen opeisen. Men kan dat vanuit een puur grondwettelijk oogpunt betreuren en op zoek gaan naar wat in het verleden misschien mogelijk was. Maar de geschiedenis leert dat wat verplaatst is zelden terugkomt. Er is een heel andere vernieuwbouw nodig, volop steunend op het principe van een volgehouden onderhandelingshuishouding.

De weg naar ondermaatse legitimiteit

De onvoorwaardelijke claim van regeringen op het primaat van de politiek rust in hun ogen op het mandaat dat de kiezers hen gegeven hebben. Maar de signalen uit de stembus lijken nu heel vaak op een cryptogram. Dat is niet te verwonderen. Individualisering, de erosie van uniforme gedragspatronen, heeft ingrijpende veranderingen in het leven van de meeste mensen verwekt. Hun politiek gedrag draagt daar de sporen van: wisselende standpunten, een maatschappijvisie als een lappendeken van disparate meningen, een gelaagde en bonte identiteit, voorwaardelijk en kortlopend engagement. Het electoraat is daardoor verveld in een amalgaam van oude en nieuwe minderheden die wisselende allianties aangaan. Dat geeft geen solide routeplanner. En toch blijven politici de stembus zien als de enige en ware gps naar een beleid waarop niet af te dingen is.

Soms gaan politici daarin nog een ferme stap verder. Zij schetsen een scenario waarin de burger bij elke verkiezing zijn stem voor een aantal jaren letterlijk weggeeft. Tussentijds spreken en met succes gehoord worden hoort er dan niet meer bij. Dat is wat minister Muyters suggereerde toen hij in *De Tijd* (13 september) zei dat hij en zijn collega's -- als het moet-- niet naar de vakbonden zullen luisteren. Onverminderde uitvoering van het regeerakkoord heeft totale voorrang. Er is niets mis met een regering die haar slagkracht wil verhogen. Maar zij vergeet dat gezag, de moeder van alle daadkracht in een democratie, aanvaarde macht is. Verkiezingen, zoals deze van 25 mei, zijn slechts één moment uit vele waarin de bevolking zich wil uitspreken over machtsdeling. Die stand van zaken is een verworvenheid van de laatste vijftig jaar. Vele burgers, zegt de Franse filosoof Pierre Rosanvallon, zien zich niet langer louter als 'citoyens électeurs', maar willen promoveren tot 'citoyens controleurs'. Zij doen dat onder meer door een toenemend beroep op wat Rosanvallon 'les gardiens' noemt. Bij ons zijn dat de Raad van State, het Arbitragehof, de ombudsdiensten, het wetenschappelijk onderzoek, de oude en nieuwe media, de deliberatieve initiatieven. Deze alternatieven hebben hun eigen nut en geloofwaardigheid verworven. Zozeer zelfs dat er terecht sprake is van een parallelle vorm van democratie.

De regering Bourgeois I bouwt haar geplande flinkheid op een dubbele illusie. Dat is een snelweg naar een echeq in tweevoud: wankele stuurkracht en ondermaatse legitimiteit.

Verschenen in *De Standaard* (24 september 2014)